

Az én tapasztalatom

A "Vinko Bek" rehabilitációs és oktatási központban dolgozom Zágrábban immár 22 éve. A munkám az iskoláskor előtti kortól, az általános és középiskolán át a felnőttek művészetterápiáját is felöleli. Természetesen a tanítványaim mind látássérültek és halmozottan sérültek.

A művészeti kultúra egy olyan terület, amely környező világ vizuális észlelésén alapszik. Mindenki a maga egyéni módján éli át, és többé-kevésbé sikeresen reprodukálja. A siker sok tényezőtől múlik – megértés, kreativitás, motoros készségek, motiváció... Ez elvezet minket egy kérdéshez.

A kérdés

A szépművészeti tankönyvek és a hivatalos oktatási programok Horvátországban mindig a rajzolással kezdődnek, mert technikai szempontból ez a legegyszerűbb művészeti forma – veszel egy papírt és egy ceruzát és máris alkotó vagy... alkotsz. Ugyanakkor ez a legnehezebb művészi kifejezőmód, mert 3Ds tárgyakat kell 2Ds formákba önteni és ahhoz, hogy erre képes legyen valaki legalább valamennyi **vizuális élményre** van szüksége. A vak és más szinten látássérült tanulók ebből a szempontból meglehetősen hátrányban vannak. Azok az emberek, akik előírták a programot, nem gondoltak a látássérült gyermekekre. Csak azt mondhatom:

"Ami a látó gyermekeknél jól működik, valószínűleg nem fog olyan jól működni egy vak gyermek esetén"

De fordítsuk meg, és ellenkező irányból közelítsünk:

"Ami egy vak gyermek számára jól működik, pont olyan jó lesz a látónak is" – megvan a megoldás!

A megoldás

Elkezdtem teljesen más módon gondolkodni. Fel kell építenünk egy taktilis élményt és le kell egyszerűsíteni mindent annak érdekében, hogy művészi módon kifejezhessük magunkat. Ezért felállítottam egy programot, amely a téri világból egy lapra tevődik, a valódi világból az illúzióba, a művészet nyelvén leírva és egyszerűsítve a vizuális élményt, és így egy vak ember is megérti azt.

Vegyünk például egy elefántot – mindannyian csodáljuk ezt a hatalmas, elbűvölő állatot. Képes egy vak gyermek lerajzolni egy elefántot... hm, nem láthatja... Rendben, adhatunk a gyermek kezébe egy játékelefántot..., de fogja-e érzékelni a valódi méretét, a testtartását, az erejét, a felszínét... dehogyan, nem képes. Elég élmény lenne ez az önálló rajzoláshoz – nem, soha nem tapasztaltam. De ha megpróbálok elmagyarázni az elefántot a művészet nyelvén és megtanítom a vak gyermeket ennek a nyelvnek a megértésére és használatára – a gyermek többet nyer vele, mert meg fogja érteni az elefánt körüli teret, a méretét, milyen az elsődleges formája, hogyan néz ki a felülete és hogyan lehet ezt a rajzba transzferálni.

A rajzolás érdekében (pontokat, vonalakat) először meg kell tanítani a gyermeket minden egyes rész művészi nyelvére és annak használatára. Kezdve a **térrel**, amely körülvesz minket, aztán tovább a **tárgyak** felé, a tárgyak **felszíne** felé, a felszín **színére**, **formájára** és

a tárgy 2D-s reprezentációjára, és végül eljutunk a **pontokhoz és vonalakhoz** vagy a "rajzoláshoz".

Fontos folyamatosan észben tartani, hogy minden egyes vak vagy másként látássérült gyermek egy önálló történet, és mindenkire egyénileg kell közelednünk, hozzá kell igazítanunk a programot a gyermek képességeihez. A művészeti program egyes részei könnyen adaptálhatók, más részek nehezek lehetnek. Amit mindannyiuknak ajánlhatunk azok a **MŰVÉSZETI ELEMÉK** és, amit minden gyermek, egyéni adottságainak megfelelően, adaptálhat. Ezért – fogjunk neki! ...

1. **A TÉR** – hol vagyok?

Az első feladat az lesz, hogy megmutassuk a gyermeknek a teret, ami körülveszi őt, felfedezni, meghatározni játékon keresztül, bent és kint, kicsit – nagyot, telit és üreset. Először kis teret fogunk tanulmányozni, hogy a gyermek élményt szerezzen a tér korlátairól (pl. egy doboz, amibe egész testeddel beférsz, és tapintáson keresztül megtanulhatók a téri viszonyok pl. fent és lent, elől és hátul, jobbra és balra). Ezen keresztül el tudjuk magyarázni a gyermeknek azt, hogy minden zárttér (belter) ilyen. A különbségek megfigyelése bent és kint, akadályokat építve, a gyermekben tudatosul az egyszerű és az összetett, az üres és a teli. A tanításon, tudáson, tapasztalatokon keresztül és a motoros készségek fejlődésével a feladatok egyre nehezebbek és igényesebbek lehetnek. Az első vizuális feladatokban meg kell adnunk a lehetőséget, hogy a gyermek felépítse a saját terét kész elemekből, pl. lego kockákból, kartonból, dobozokból és később agyagból.

2. **TÁRGYAK** – Mik vesznek körül?

Amikor tudatosan bennünk az üres és a teli viszonya, akkor kezdetünk el tárgyról (formákról) beszélni. A látássérült személy számára olyan egyszerűen kell kezdeni, ahogyan csak lehetséges, a legegyszerűbb formákkal kezdve a komplex felé haladva. Szerencsés azonnal tömör tömegnek, lapos és vonal tömegnek nevezni ezeket. Kínáljunk a gyerekeknek valami összetettet: labdát, tojást, narancsot, cseresznyét... különböző méreteket, szerkezetűeket, de azonos sűrűsége törekedve. A vonal tömegeknél a ceruza, az ujjak, a haj, mind megfelelnek, hosszúak és vékonyak, és más formát vesznek fel, ha feltekerjük őket. A lapos tömeget a legegyszerűbben úgy állíthatjuk elő, ha kisimítunk néhány anyagot: papírt, leveleket, ablakot, ajtót... Ezek részben képesek behorpadni és kisimulni. Mindig jó olyan példákat keresni, amelyek közel állnak hozzájuk. Amikor ezekkel az egyszerű tömegekkel végeztünk, készek leszünk arra, hogy sokkal összetettebb témákkal foglalkozzunk, mint a növények, emberek, állatok. Fontos olyan témákat választanunk, amelyek ismertek a tanulók számára, és ezért létre tudják hozni saját maguk.

3. **FELSZÍN** – Milyen felszínek/felületek vannak?

Amikor ismerkedünk egy tárggyal/formával, akkor találkozunk a felszínével. A felszín alap felosztása a sima- érdes, kemény – lágy, száraz – nedves. Fontos, hogy megismerjék a gyermekek a felszín változatosságát és a felszín helyes elnevezését hozzá tudják kapcsolni. Azáltal, hogy megtanultuk a felszíneket felkészültünk a relieffel való találkozásra. Mivel a tapintási ismereteik fejlődtek képesek lesznek reliefeket formázni minden ismert formára – mélyedés, alacsony és magas. Ebben a fázisban az agyag a vezető anyag.

4. **SZÍNEK** – Milyen színük van?

A színek olyan elemek, amik kizárólag a látó emberek használatára valók. A látássérülés mértékétől függően a színek érzékelése változó. Néhányan képesek lesznek egy szín minden tulajdonságát felfedezni, mások csak a legerősebb kontrasztokat fogják látni. A vak emberek nem ismerik a színeket élmény szintjén, de használni tudják mint festési technikát.

Képesek lesznek textúrát kialakítani a kezükkel a festéket a papírra kenve vagy vastag rétegben felhordva és megkarcolva. Ha olyan vak emberekről van szó, akiknek van fényérzékelésük, akkor megpróbálkozhatnak a legerősebb kontrasztokkal, azok variációival: fehér-et-feketét a világosság-sötétséghez, lehetőség van a meleg érzékeltetésére sárgával-kékkel, vagy egyéb kontrasztos színek használatával. Ha achromatopsia áll fenn, akkor a színekkel kapcsolatban egészen különleges problémával állunk szemben. A fekete-fehér és a szürke összes árnyalata lehetséges és használatuk korrekt. A színtelen színek használatával a világosság jelentős variációit állíthatjuk elő, ami elegendő egy izgalmas mű elkészítéséhez.

5. FORMA – Hogyan néz ki a sima felületen – 2D-ben?

A lapos formára való áttérés, vagyis síkban ábrázolás (fordítói megjegyzés) fokozatosan történjen. Rendkívül fontos, hogy mielőtt a síkban ábrázolunk, a tanuló tudja, milyen a térbeli forma. Az egység kezdetét az árnyékoknak szenteljük, mivel azok abszolút síkok. A tanulóknak először geometriai formákkal kell megismerkedni, kockával, gömbbel, gúlával, és azt követően, hogy megjellemzőiket megtanulták megismerik papíron is. A gyerekek később képesek lesznek arra, hogy papírmasé pépből meg tudják alkotni szabad formák jellemzőit. Ezek a gyakorlatok segítik hozzá őket ahhoz, hogy megértsék a kétdimenziós teret. Jelentős kihívást jelent ez a vak emberek számára, de kiváló alapot is teremt a síkban végzendő feladatokhoz.

6. Pont és vonal – Hogyan rajzolom meg ezeket?

Amikor rajzolni tanulunk egy ponttal kezdjük, és amikor a sok pontot nagy szorosan egymás mellé rajzoljuk, akkor egy vonallá állnak össze. Először egyenes vonalat rajzolunk és annak minden irányát, és lassan a vonalokból egyedi formák alakulnak ki. Majd elsajátítjuk a görbe vonalakat. Amikor már erre is képesek vagyunk, akkor a pontokból és különböző vonalokból összetettebb rajzok készítésére is készek vagyunk. Ezután lerajzolhatjuk saját magunkat, az arcunkat, vagy más formákat, amelyeket ismerünk. A vak tanulókkal kevesebb a lehetőségünk, mert nagyon nehéz nekik a kialakulatlan grafomotoros készségükkel sík felületen rajzolni és a fólián rajzoláshoz erőt kell kifejteni ahhoz, hogy tapintható vonalakat húzzunk. Amikor vak tanulókat tanítunk rajzolni akkor keménypapírból készített pontokat, vonalakat adunk nekik vagy ilyen mágneses alakokat, hogy szétválogassák őket egy papíron vagy mágnes táblán. Ugyanezt érhetjük el a papírmaséval impregnált karton felületen. A vak gyermekek rajzai egyéniak, mert a vak gyerekek sokféle élményt gyűjtenek össze rajzolás közben és egységként ábrázolják.

Rendkívül fontos, hogy létrehozzuk a kommunikációt a látók és a nem látók között, ezért a legtöbb tanuló munkája tapintható és hozzáférhető mindenki számára – ezáltal gazdagítják a tapintható világot, legalábbis a mi központunkban.

Mindezek a tartalmak összhangban vannak a gyógypedagógusok rehabilitációs céljaival (pl. a finommotorika fejlődésének támogatása, a taktilis érzékelés és észlelés, térérzékelés, formafelismerés, figyelem általában ...).

Konklúzó

Rendkívül fontos hogy minden gyermek képessé váljon az alkotásra, játékosan tanuljon, kreatív legyen és képzelőerővel bírjon, hogy megmutassák nekünk milyennek látják a világunkat és ne kényszerítsük rájuk a mi mintáinkat. A művészetük tiszta és egyszerű szimbólumokkal teli, melyektől szépek és szépségesen ismeretlenek.

